

## Olgular değişirken fikirleri değişmeyen entelektüeller

Tony Judt, ölümünden bir yıl sonra yayımlanan 'Kusurlu Geçmiş/ Fransız Entelektüelleri, 1944-1956' kitabında Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Emmanuel Mounier ve çağdaşlarının duygusuzluğuna ve ahlaki ikircikliğine odaklanıyor.

YÜCEL KAYIRAN  
yucelkayiran@gmail.com

Jean-Paul Sartre'in, 'Türkçede Yazınsal Denemeler' adıyla basılan denemeler toplama, bana bir solukta ayaküstü ya da üstünkörü yazılmış yazılar gibi gelmiştir. Camus'nün 'Denemeler' adıyla yayımlanan yazıları da bu türdendir. Sartre'in üslubu, yazıdan çok konuşma kayıtları gibidir. Yazı, kazarak ilerleyen, sorsalsal engebeleri gözden kaçırmayan bir dikkate dayanır; konuşma ise yaratıcı çağrışımları içermekle birlikte zaten zihinde mevcut olanı dile getirir. Konuşma kayıtları, dinleme için sorun oluşturmayabilir ama okuma edimi söz konusu olduğunda zayıflık içerir ve çalاکalem yazılmış olduğu izlenimini verir.

Tony Judt, 'Anılar Şalesi'nin bir yerinde, "üslup yalnızca iyi ifade edilmiş bir cümle değildi, kötü ifade zayıf düşünceyi gizlerdi. Karmaşık sözcükler en iyi ihtimalle karmaşık fikirleri akla getirir, en kötüsünden onları örtbas ederdi. (...) İnsanların kötü yazmalarının sebebi ya söylemeye çalıştıkları şeyin belirsiz olmasıydı ya da bilerek işi gargaraya getirmeleriydi. Günümüzde çalاکalem yazılar entelektüel güvensizliğin göstergesidir" der.

Tony Judt, ölümünden bir yıl sonra yayımlanan 'Kusurlu Geçmiş/Fransız Entelektüelleri, 1944-1956' adlı kitabında Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Emmanuel Mounier ve çağdaşlarının duygusuzluğuna ve ahlaki ikircikliğine odaklanıyor. Judt, "Sartre" diyor, "Budapeşte yanarken varoluş ikileleriyle uğraştı". Judt'a göre bu ahlaki ikircikliğin kökeni, Fransa'nın 1944 ile 1956 arasındaki 10 yılında gizlidir. Bu 10 yıl içinde, savaş ve direniş tecrübesi solun pratiğini değilse bile dilini radikalleştirmiştir.

Judt'a göre bu 10 yılda, Avrupa'da kurulan halk yönetimleri vasıtasıyla, Sovyet toplumu uzak ve yabancı bir Rusya'nın sınırları içindeki kapalıktan kurtarmış, komünizmi yakına getirmiş ve entelektüel gündeme oturtmuştur. Ona göre, "Savaştan sonra Budapeşte, Varşova, Berlin ve Prag'da totaliter yönetimlerin kuruluşu, buna eşlik eden baskı, zulüm ve sosyal altüst oluş, Marksist pratiğin ahlaki ikilemini Batı entelektüel gündeminin merkezine oturttu".

'Kusurlu Geçmiş', komünist ente-

lektüeller üzerine bir inceleme değil, onların nasıl olup da gerçeği görememiş olmaları üzerine bir kitap. Judt'un sorusu şu: Soljenitsin'in anlattıkları veya Kamboçya'da olanlara rağmen, "bütün yazılı kanıtlar, dahası görgü tanığı beyanları ortadayken, nasıl oldu da böylesine zeki insanlar komünizmi geleceğin umudu ve Stalin'i tarih bilmeceğini çözüm olarak savunmaya soyundular?"

Sadece siyasal iktidar değil entelektüel iktidar da stasis yaratır. Judt'un 'Kusurlu Geçmiş'te irdelediği sorsalsal, bu stasis durumunun bir eleştirisidir. Söz konusu 10 yıl boyunca Fransız sol entelektüelleri anti-komünizmi, muhafazakâr olmayan inançlar sözlüğünden çıkararak muhafazakârlıkla eşitlemiştir.

'Kusurlu Geçmiş'in pozisyonunu belirlemek için, Judt'un 'Olgular Değişince' adlı kitabındaki fikirlerini de hesaba katmamız gerekir. Bu kitap adını Keynes'in bir sözünden alır: "Olgular değişince ben de fikirlerimi değiştiririm." Bu söz, denilebilir ki, Judt'un ana düşüncesini oluşturur. İşte, 'Kusurlu Geçmiş', olgular değiştiği halde fikirleri değişmeyen entelektüellerin tavrını irdelemektedir.

Solun bu tavrının kökeninde, Marx'ın '11. Tez'inin etkisinin ne kadar yer aldığı, felsefi açıdan da irdelemek gerekir: Filozoflar şimdiye kadar dünyayı yorumlamakla yetindiler, oysa aslolan onu değiştirmektir. Olgular değişince solun tavrı, fikirleri değiştirmek yerine, olguları değiştirmeye çalışmak olmuş olabilir mi? Olgular değişebilir mi? Gizlenebilir, üstü örtülebilir, unutturmaya çalışılabilir ama tarihten silinebilir mi? Bu sorun, geçmişte solun sorunu olmuş olabilir ama bugün sağın da ahlaki ikircikliliğini dile getirir.

Sartre'in, benim kuşağım üzerinde etkili olduğunu söylemek zordur; sadece felsefi bakımdan değil aynı zamanda yazınsal bakımdan da. O, daha çok İkinci Yeni ile 60 Kuşağı üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak bir etki alanı oluşturmuştu.



### KUSURLU GEÇMİŞ

FRANSIZ ENTELEKTÜELLERİ  
1944-1956  
Tony Judt  
Çeviren: Nurettin Elhüseyni  
Yapı Kredi Yayınları, 2020  
320 sayfa, 36 TL.